

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE LEXICAL SKILLS FOR STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALITIES

Відомо, що вивчення будь-якої іноземної мови – це оволодіння певним запасом слів цієї мови, щоб за їх допомогою називати предмети, дії або стан. Саме тому необхідність формування лексичних навичок є одним із найважливіших завдань викладача на шляху до вирішення основної проблеми – навчання спілкуванню іноземною мовою в усній та письмовій формах. У статті розглянуто шляхи, які сприяють ефективному засвоєнню студентами економічних спеціальностей нових лексичних одиниць за своєю спеціалізацією, вказано й обґрунтовано низку ефективних форм роботи зі студентами, під час виконання яких цієї мети буде досягнуто. Окреслено структуру впровадження нових лексичних одиниць та визначено основні складники формування навичок іношомовного мовлення. Проаналізовано суть іношомовної підготовки та обґрунтовано її змістовні компоненти.

Ключові слова: лексична одиниця, іношомовний матеріал, комунікативна ситуація, професійна спрямованість.

Известно, что изучение любого иностранного языка – это овладение определенным запасом слов этого языка, чтобы с их помощью называть предметы, действия или состояния. Именно поэтому необходимость формирования лексических навыков является одной из важнейших задач преподавателя на пути к решению основной проблемы – обучения общению на иностранном языке в устной и письменной форме. В статье рассмотрены пути, которые способствуют эффективному усвоению студен-

тами экономических специальностей новых лексических единиц по своей специализации, указано и обосновано ряд эффективных форм работы со студентами, при выполнении которых эта цель будет достигнута. Определена структура внедрения новых лексических единиц и основные составляющие формирования навыков иноязычной речи. Проанализирована суть иноязычной подготовки и обоснованы ее содержательные компоненты.

Ключевые слова: лексическая единица, иноязычный материал, коммуникативная ситуация, профессиональная направленность.

It is known that the study of any foreign language is primarily mastering particular vocabulary, so that they can be used to identify objects, actions or states. That is why the necessity of formation of lexical skills is one of the most important tasks of the teacher aiming to solve the main problem that is teaching to communicate in a foreign language in oral and written forms. The article considers ways to enhance effective learning of new lexical units by the students of the economic specialties according to their specialization, and a number of effective forms of work with students are indicated and grounded aimed at achieving this goal. The structures of the introduction of new lexical units and the main components of the formation of foreign language skills speech are determined.

Key words: lexical unit, foreign language material, communicative situation, professional orientation.

УДК 378.330

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-2.37>

Старунська Ю.А.,

викладач кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації
Національного університету
харчових технологій

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Від спеціалістів-економістів сучасності вимагають умінь вести ділову кореспонденцію іноземною мовою, замовляти й отримувати службову інформацію телефоном та читати фахову літературу з метою пошуку та отримання інформації, а також важливим є вміння оформлювати наукову доповідь, виступати на конференціях чи брати участь у дискусії професійного спрямування. Для цього їм необхідно знати основну термінологію за своєю спеціалізацією і вміти її активно та вільно застосовувати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз літератури з цієї теми свідчить про те, що, розробляючи різні шляхи підвищення ефективності навчання студентів немовних ВНЗ іношомовної фахової лексики, група вчених (М.О. Бурлаков (2000), О.І. Дуда (2001), Т.Г. Клепікова (2001), Н.І. Полякова (1996), П.І. Сердюков (1996), Т.О. Яхнюк (2002) та ін.) вивчають особливості таких об'єктивних факторів навчального процесу, як відбір і організація лексичного матеріалу,

типологія вправ, використання технічних засобів навчання, які суттєво впливають на успішність оволодіння лексичними навичками. Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо у застосуванні нових підходів. Із метою розв'язання проблеми навчання англійської економічної лексики нами розглянуто теоретичні передумови навчання студентів-економістів англійської фахової лексики, визначено етапи її навчання, запропоновано комплекс вправ. Проте досягнення рівня сформованості лексичних навичок є можливим за умов розробки та використання конкретної моделі навчання.

Мета статті – визначити шляхи формування лексичних навичок іношомовної мовленнєвої діяльності та використання, що сприятиме комплексному формуванню в студентів економічних спеціальностей комунікативної компетенції в галузі читання, говоріння, аудіювання та письма для ефективної професійно орієнтованої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Без розуміння і вільного оперування термінами в професійно орієнтованому навчанні не можна проводити

повноцінну мовленнєву діяльність. Психологи зазначають, що на запам'ятовування іншомовного матеріалу витрачається тим менше часу, чим більше студенти вправляються в усному мовленні. Отож, чим інтенсивніша мовленнєва діяльність, тим більше можливостей для швидкого запам'ятовування нової лексики. Спираючись на теорію поетапного формування навичок та мовленнєвих умінь, вважають, що процес формування лексичної компетенції проходить у три етапи.

На першому етапі відбувається фонетичне опрацювання термінів і термінологічних словосполучень. Студенти виконують умовно-мовленнєві та мовні вправи, які формують репродуктивні навички, роблять їх автоматизованими, а процес навчання цілеспрямованим та творчим. Прикладами завдань для виконання мовних та умовно-мовленнєвих вправ на першому етапі формування лексичної компетенції можуть бути такі:

- заповнення пропусків у тексті відповідними термінами;
- граматична трансформація терміна чи термінологічного словосполучення;
- закінчення речень;
- підбір дефініцій до поданих термінів та їх переклад;
- визначення одного зайвого терміна;
- підбір синонімів чи антонімів;
- зіставлення англійських термінів з українськими еквівалентами;
- побудова речень, які б містили певні терміни.

Важливим елементом активізації лексичного матеріалу в мовленні є створення мовного оточення за допомогою аудіовізуальних засобів: фотоматеріалів, схем, таблиць, малюнків, навчальних відеофільмів та комп'ютера. Робота над засвоєнням термінології й розширенням лексичного запасу повинна продовжуватись під час самостійної роботи з підручником, мультимедійними компакт-дисками та під час роботи в мережі Інтернет відповідно до вимог сьогодення. Це допоможе ліквідувати прогалини у знаннях студентів, удосконалити як лексичні, так і граматичні навички. Таким чином, після ознайомлення студентів із новими лексичними одиницями за допомогою вправ рецептивно-репродуктивного характеру, можна переходити до етапу закріплення та автоматизації лексичної навички у рецептивно-продуктивних вправах. Найкращим засобом для вдосконалення лексичної навички на цьому етапі є робота над навчальним текстом. Вагоме значення має відбір текстів та постановка таких завдань, які б передбачали вільне висловлювання студентів на основі прочитаного. Мета читання такого тексту – не тільки почерпнути нову інформацію, а й отримати необхідний лексико-граматичний та логіко-структурний матеріал для побудови власних текстів, тобто для інтерактивної мовленнєвої діяльності

під час практичного заняття. Для цього виконуються умовно-мовленнєві вправи для навчання читання з метою знаходження і виділення з тексту потрібної інформації, узагальнення фактів та інтерпретування з поданням власної оцінки прочитаного. Як зауважують науковці, вправи повинні мати таке комунікативне завдання, щоб викликати у студентів відповідну потребу в читанні, забезпечити мотивацію, стимулювати та впливати на мовленнєві дії, прогнозуючи як труднощі, так і результат такої діяльності [6, с. 140]. Пропонуються для виконання студентами як умовно-комунікативні, так і комунікативні вправи з такими завданнями: прочитати текст фахового спрямування і дати відповіді на запитання, використовуючи термінологічну лексику, вжити якомога більше термінологічної лексики у ситуації та скласти діалог; перекласти з рідної англійською або знайти у тексті речення, які насичені термінологічною лексикою; виписати з тлумачного словника дефініції певних термінів та вміти дати їх тлумачення англійською мовою; придумати свої приклади на вживання термінологічної лексики; написати короткий, обсягом до 200 слів, виклад прочитаного тексту. Наведені вище та схожі завдання підведуть студентів до завершального етапу формування лексичної компетенції, тобто до активізації вживання термінологічної лексики з метою розвитку мовленнєвої діяльності. На цьому етапі акцентується увага на виконанні здебільшого продуктивних комунікативних вправ, які дають поштовх для формулювання та висловлення студентами своєї думки, є природним стимулом для бесіди в аудиторії і відбивають реальні ситуації професійного спілкування спеціалістів. Крім відповідно сформульованих завдань до вправ, стимулом для мовленнєво-мисленнєвої діяльності студентів можуть бути роздаткові матеріали (таблиці, логічні схеми), аудіо- та відеоматеріали. Візуальні матеріали слугують для посилення мотивації усного і писемного мовлення, допомагають студентам перенестися в іншу навчальну ситуацію та висловити свою думку спонтанно. Важливо продумати всі деталі роботи з фономатеріалами, а також із кожним кадром фільму. Саме по собі прослуховування чи перегляд фільму не дасть бажаного результату, якщо викладач не вмістить і не розвине творчого потенціалу студентів. Важливим фактором в опрацюванні термінологічної лексики є мотивація. Виконання навіть значної кількості формальних, невмотивованих вправ не дає очікуваного ефекту і не сприяє розвитку мовленнєвої діяльності.

Для підвищення ефективності парної та групової роботи студентів необхідно вибирати вмотивовані завдання, виконання яких заохотить студентів ухвалювати такі рішення, які відповідають професійним та особистісним інтересам. Виконуючи такі вправи у парах чи міні-групах, студенти вчаться

критично оцінювати успіхи і невдачі один одного, виробляють етичні норми поведінки під час вирішення ділових питань. Особливий вплив на розвиток мовлення та практичне засвоєння фахової лексики має безпосереднє спілкування з носіями мови, які є спеціалістами певної галузі. Таке спілкування спонукає студентів до мислення і мовлення розвиває почуття впевненості у собі, ознайомлює з такими культурознавчими відомостями, як діловий етикет та мовленнєва поведінка, формує мотивацію до іншомовної діяльності. Тому залучення фахівців з англомовних країн має набути подальшого розвитку. Від спілкування на побутовому рівні до участі у дискусіях, лекціях і семінарах, відеоконференціях – ось широкий діапазон мовлення для студентів і спосіб інтенсифікації навчального процесу для викладача. У комплексі з основними засобами навчання, такими як підручник, посібник, методичні розробки за визначеними темами, формується лексична компетенція студентів і розвиваються вміння всіх видів мовленнєвої діяльності: читання і розуміння прочитаного, аудіювання і сприйняття на слух, уміння оформлювати свою думку письмово. Важливо зазначити, що виконані студентами вправи у письмовій формі повинні перевірятися не тільки викладачем. Студенти проявляють більше ініціативи, коли між ними відбувається обмін та взаємне оцінювання письмових робіт [3, с. 125]. Крім того, перевірка та рецензування робіт своїх товаришів дозволяє студентам проявити такі риси свого характеру, як тактовність, толерантність, чуйність до переживань колег за результати своєї праці. У такій ситуації (за наявності елемента змагальності та здорової конкуренції) студенти краще запам'ятовують термінологічну лексику та вільно оперують навчальними матеріалами, розкривають свій фаховий потенціал. Таким чином, поряд з індивідуалізацією навчання відбувається колективне, коопероване навчання. Так, поступове розширення і збагачення термінологічного вокабуляра в комплексі із системним опрацюванням граматичних структур під час виконання вправ дозволяє перейти від короткого повідомлення до глибокої змістовної доповіді, від поверхового переказу тексту до його аналітичного викладу з поданням власної оцінки прочитаного, критичного погляду на проблему, яка обговорюється. Це дозволяє підготуватися до проведення у групі дискусії, мета якої – довести або спростувати певне положення чи тезу за допомогою подання учасниками дискусії своїх аргументів або контраргументів, конкретних прикладів та достовірних фактів. Щоб дискусія мала предметне спрямування і була результативною, крім заданого тексту для прочитання з підручника чи посібника студенти повинні додатково підібрати матеріали на відповідну тематику з автентичних джерел, використати мережу Інтернет. Проведення дискусії

на занятті з ділової англійської мови має на меті не тільки вивчити і вирішити економічну проблему на основі фактологічного матеріалу, а й розвинути мовленнєві вміння іноземною мовою – висловлюватись, зокрема спонтанно з теми, ставити запитання й адекватно на них відповідати, підтримувати розмову, правильно перебивати співрозмовника і доповнювати сказане [2, с. 263]. Таким чином, студенти одночасно розвивають і збагачують свій термінологічний вокабуляр у комплексі з активізацією у мовленні граматичних структур.

Більшість науковців вважають, що навчання іноземній мові має проходити у тісній взаємодії фонетики, граматики і лексики [4, с. 163]. Розрізняють акт ознайомлення зі словом і процес його засвоєння. Акт ознайомлення є короткотривалим, а процес засвоєння – досить довготривалим процесом. Але звичайне заучування слів не може забезпечити формування мовленнєвих навичок. Щоб студенти запам'ятали слова, необхідним є їх багатократне повторення з обов'язковим контролем розуміння. Потрібно постійно формувати словниковий запас студентів. Розрізняють активний і пасивний словниковий запас. Активний формується шляхом ґрунтовного опрацювання матеріалу і використовується у усному мовленні і на письмі. Пасивний запас завжди набагато ширший. На його основі будується процес читання і сприймання мовлення на слух. Викладач має постійно розширювати словниковий запас студентів через виконання вправ на похідні слова, побудовані за допомогою різних способів словотворення. Слова, які можуть бути зрозумілими у тексті без спеціального вивчення, теж становлять потенційний словниковий запас. Це може бути як розуміння інтернаціональних слів, так і самостійне розуміння слів у словосполученнях, спираючись на вивчене значення. Слід постійно звертати увагу студентів на багатозначність слів і навчати їх розпізнаванню так званих «хибних друзів перекладача». Важливо постійно давати багато вправ на підбір синонімів і антонімів. Це допоможе студентам швидко орієнтуватися у мовних ситуаціях. Студенти також повинні навчитися вибирати правильне значення слова, що відповідає контексту. Слова важко засвоїти ізольовано від контексту. Дуже важливо, щоб студенти запам'ятовували й цілі словосполучення, а не лише окремі слова. Викладач має запропонувати для цього низку вправ на запам'ятовування словосполучень. Раціональним також є пояснення нового лексичного матеріалу іноземною мовою за допомогою уже вивчених слів та надання їм точного визначення. Під час ознайомлення з лексичним матеріалом потрібно приділяти увагу не лише повнозначним словам (іменникам, дієсловом, деяким прислівникам), а і службово-структурним (займенникам, сполучникам тощо). Частотність уживання таких слів у іншомовних текстах дуже

висока. А отже, викладач має постійно сприяти їх засвоєнню студентами. Для закріплення лексичних навичок дуже ефективним є використання рольових ігор і ситуативних завдань, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю студента. Такі завдання допоможуть їм у вирішенні майбутніх комунікативних проблем. Так, наприклад, для студентів економічних спеціальностей це можуть бути ситуативні завдання та ігри, пов'язані з отриманням позики, відкриттям рахунку в банку тощо. Студенти мають навчитися вживати нові слова вільно, без внутрішнього перекладу, пристосовуючись до мовних ситуацій, що змінюються [7, с. 105]. Перед виконанням ситуативних завдань бажаним є повторення вивчених лексичних одиниць з акцентуванням уваги на словах, що важко читати і вимовляти. Викладач постійно додає до раніше вивчених слів нові, а отже, розширюється кількість комунікативних ситуацій. Завдання лексичного характеру можна розробляти у вигляді кросвордів та інших творчих форм. У процесі таких видів роботи студенти засвоюють і вчать активно вживати у мовленні велику кількість лексичних одиниць. Викладач керує роботою студентів на заняттях, формуючи лексичні навички, необхідні для вирішення проблем спілкування. Крім аудиторної роботи, нові лексичні одиниці мають засвоюватися студентами самостійно, під час роботи над домашнім читанням. Фахову лексику слід також активно застосовувати у процесі написання доповідей або виступів, оскільки такий вид роботи дозволяє узагальнити вивчений матеріал, правильно сформулювати свої думки та підготуватися до писемного спілкування із зарубіжними спеціалістами і партнерами.

Критеріями відбору економічних термінів є такі: професійна спрямованість, адекватність цілям навчання, частотність, практична необхідність і тематичність.

Висновки. Отже, процес формування лексичних навичок іншомовного мовлення є важливим складником у системі університетської підготовки у студентів економічних спеціальностей. Завершальним етапом цього процесу є готовність вільно використовувати професійну лексику, що можливе завдяки всім зазначеним методам та прийомам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баранова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. Київ: «Інкос», 2005.
2. Tomas P. The Art and Craft of Teaching. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984. 318 p.
3. Семенчук Ю.О. Психолого-педагогічні передумови формування лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей. *Психологія і суспільство*. 2006. № 4. С. 123–128.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Відділ сучасних мов, Страсбург. Київ: Ленвіт, 2003. 261 с.
5. Яковлева Н.В. Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови: автореферат ... канд. псих. наук. 19.00.07. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2003. 20 с.
6. Бучацька С.М. Психологічні особливості підготовки студентів з іноземної мови. 36. наук. праць НАДСПУ. Хмельницький: Вид-во Національної академії СПУ, 2005. № 33, ч. II. С. 139–142.
7. Массанов А.В. Психологічні бар'єри в самовизначенні особистості. Одеса: Видавець М.П. Черкасов, 2010. 371 с.